

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI**

O‘ZBEK, RUS TILLARI VA ADABIYOTI KAFEDRASI

O‘zbek tili fani o‘qituvchisi

Shaymanova Yulduz Toshniyazovnaning

**“Tarjimayi hol. Grammatika: Nutq uslublari va uslubiy bo‘yoqdorlik”
mavzusidagi**

OCHIQ DARS ISHLANMASI

Fakultet: Iqtisodiyot (rus guruhi)

Yo‘nalish: Buxgalteriya hisobi

Fan: O‘zbek tili

Guruh: 107

Samarqand – 2025

**Tuzuvchi: Shaymanova Y.T. – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti O‘zbek, rus tillari va adabiyoti
kafedrası o‘qituvchisi**

**Taqrizchilar: Hotamova G. – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
qoshidagi akademik litseyi Ijtimoiy
fanlar kafedrası dotsenti, PhD**

**Ulliyeva S. – Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
O‘zbek, rus tillari va adabiyoti kafedrası
katta o‘qituvchisi**

Mavzu: “Tarjimayi hol. Grammatika: Nutq uslublari va uslubiy bo‘yoqdorlik”

O‘quv mashg‘ulotida ta’lim texnologiyasi modeli

Vaqt: 80 daq.	Talabalar soni:
O‘quv mashg‘ulotining turi va shakli	Amaliy-yangi bilimlarni egallash va mustahkamlash bo‘yicha o‘quv mashg‘uloti
O‘quv mashg‘ulotining rejasi	1. So‘zlashuv uslubi va uning xususiyatlari. 2. Rasmiy-idoraviy uslub va uning xususiyatlari. 3. Publitsistik uslub va uning uslubiy xususiyatlari. 4. Badiiy uslub va uning xususiyatlari. 5. Ilmiy uslub va uning xususiyatlari.
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: talablarda <u>adabiy nutq uslublari, ilmiy uslub va uning xususiyatlari</u> haqidagi bilimlarni shakllantirish, olingan bilim, ko‘nikma va malakalarni nazorat qilish.	
Pedagogik vazifalar	O‘quv faoliyati natijalari
– so‘zlashuv, ilmiy, ommabop, badiiy, rasmiy uslublari va ularning o‘ziga xos xususiyatlari haqida ma’lumotlar berish; – <i>uslubiy xoslangan va uslubiy betaraf so‘zlar haqida tushuncha berish.</i>	– so‘zlashuv, ilmiy, ommabop, badiiy, rasmiy uslublari va ularning o‘ziga xos xususiyatlari haqida <i>ma’lumotlarga ega bo‘lishadi;</i> – <i>uslubiy xoslangan va uslubiy betaraf so‘zlar haqida ma’lumotlarga ega bo‘lishadi</i>
O‘qitish usullari	ko‘rsatma berish, taqdimot, manbalar bilan ishlash, didaktik o‘yinlar, mashq, “Sirli so‘z”, “Noto‘g‘ri jadval”, “Uslubni toping”, “Konseptual jadval”, “Mozaika”, “Mosini toping” “O‘zing tanla” usullari.
O‘quv faoliyatini tashkil etish shakli	Ommaviy, yakka tartibli
O‘qitish vositalari	O‘quv-uslubiy majmua, darslik, tarqatma materiallar, yozuv taxtasi, kompyuter, proyektor.

O‘qitish shart sharoitlari	Guruh bilan ishlashga qulay bo‘lgan jihozlangan xona
Qaytar aloqaning usul va vositalari	Taqdimot, og‘zaki so‘rov, tezkor savol-javob, misol va mashqlar, test.

O‘quv mashg‘ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar vaqti	Faoliyat mazmuni	
	Ta’lim beruvchi	Ta’lim oluvchi
1-bosqich. O‘quv mashg‘ulotiga kirish (15 daqiqa)	Tashkiliy qism. Salomlashish, davomatni aniqlash. 1.1. Tayanch bilimlarni faollashtiruvchi aqliy hujum va “Sirli so‘z” usuli bilan dars boshlaydi (“Daftar hoshiyasidagi bitiklar” asaridan matn). 1.2. Yangi mavzuning nomi, maqsad va kutilayotgan natijalarni yetkazadi. Mavzu bo‘yicha asosiy tushunchalarni va adabiyotlar ro‘yxatini aytadi. O‘quv mashg‘uloti davomida o‘quv ishlarni baholash mezonlarini tanishtiradi. Uyga vazifani so‘rash: 1.3. Talabalar bilimini o‘tilgan mavzu bo‘yicha “To‘g‘ri tanlov” usullari bilan tekshiradi.	Javob beradilar Tinglaydilar va javob beradilar Tinglaydilar va yozib oladilar Aniqlashtiradilar va savol beradilar Baholash mezonlari bilan tanishtiradilar Javob beradilar, bajaradilar
2-bosqich. Asosiy bosqich (55 daqiqa)	Yangi mavzuni o‘tish. 2.1. Mavzu bo‘yicha o‘quvchilar bilimini faollashtirish uchun suhbat o‘tkazadi. 2.2. Yangi mavzu mazmunini ochib beradi, mohiyatni ochib beradigan slaydlarni ko‘rsatadi va tushuntiradi. 2.3. Mavzuning har bir rejasi bo‘yicha asosiy tushuncha va jihatlariga e’tibor qaratadi. Mavzuni mustahkamlash. 2.4. O‘qituvchi talabalarga o‘quv topshiriqlarini beradi, yo‘riqnoma bilan tanishtiradi. O‘quv topshiriqlarini	Savollarga javob beradilar, sharhlaydilar Yozadilar Mavzuni tinglaydilar Mavzuni tinglaydilar Mustaqil ishlaydilar

	tarqatadi, talabalar ishini kuzatadi, javoblarini tinglaydi.	Topshiriqni bajaradilar, test savollarini bajaradilar
3-bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	Dars yakuni 3.1. Mavzuni umumlashtiradi, umumiy xulosalar qiladi, yakun yasaydi, savollarga javob beradi. 3.2. Uyga vazifa berish. “O‘zing tanla” usuli orqali topshiriqlar beradi.	Tushunib oladilar, baholar bilan tanishadilar, topshiriqlarni yozib oladilar

Darsning maqsadi:

Ta’limiy:

- talabalarning matn va uning ko‘rinishlari haqidagi bilimlarini umumlashtirish va boyitish;
- matn va uning ko‘rinishlari haqida ma’lumot berish;
- matn va uning ko‘rinishlari haqida ko‘nikmalarini shakllantirish;

Rivojlantiruvchi:

- talabalarning so‘z boyligini oshirish; og‘zaki va yozma nutqini o‘stirish, sohaga oid bilimlarini mustahkamlash va boyitish.

Tarbiyaviy:

- talabalarni ona tiliga, ajdodlar merosiga hurmat, vatanparvarlik, kelajakka ishonch ruhida tarbiyalash, yuksak axloqiy va ma’naviy sifatlarining shakllanishiga e’tibor qaratish, kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Aminov M., Madvaliyev A., Mahkamov N. Ish yuritish. – Toshkent, 2020.
- 2.Sadinova N. Ish yuritish terminlarining qisqacha izohli lug‘ati. – Toshkent, 2019.
- 3.Shaymanova Y.T. O‘zbek tili.- (veterinariya yo‘nalishi talabalari uchun o‘quv qo‘llanma). – Samarqand, 2024.

Fanlararo bog‘lanish

- ☐ Huquqshunoslik
- ☐ Tilshunoslik
- ☐ Psixologiya
- ☐ Falsafa
- ☐ Tarix
- ☐ Matematika
- ☐ Informatika
- ☐ Fizika
- ☐ Biologiya
- ☐ Iqtisodiyot

DARS SHIORI
Bilim – bu kuch!
Knowledge is power!

UYGA VAZIFANI TEKSHIRISH UCHUN TOPSHIRIQLAR

5-topshiriq. Quyidagi jadvalda berilgan birliklarning qisqa ifodasini toping.

BIRLIKLAR	QISQA SHAKLDAGI IFODASI
Sayr-u sayohat qilmoq	aylanmoq
tabiatning “yashil qo‘rg‘oni”	o‘rmon
echkinining bolasi	uloq
yomg‘irlar fasli	bahor
Tirik mavjudotlar	individlari
Sayyoramizni qoq ikkiga bo‘lgan tabiiy belbog‘	Ekvator chizig‘i
Insonning qanotli do‘stlari	qushlar

2-topshiriq. Quyidagi barqaror birikmalarni sarlavha sifatida qo‘llab, mikromatn yarating.

Sichqon sig‘mas iniga, g‘alvir bog‘lar dumiga (matal).

Qo‘shning tinch - sen tinch (maqol).

29-MAVZU. “TARJIMAYI HOL”. GRAMMATIKA: NUTQ USLUBLARI VA USLUBIY BO‘YOQDORLIK.

TARJIMAYI HOL

Ma’lum bir shaxs tomonidan o‘z shaxsiy hayoti va faoliyati haqida bayon qilingan yozuv. Tarjimayi hol bir xil andozaga ega emas, mufassal yoki muxtasar yozilishi mumkin. U muallif tomonidan mustaqil tuziladigan hujjatdir. Garchi u erkin (ixtiyoriy) tuzilsa-da, biroq tarjimayi holda ayrim qismlarning bo‘lishi shart.

Tarjimayi holning asosiy zaruriy qismlari:

1. Hujjatning nomi (Tarjimayi hol).

2. Matn:

a) muallif familiyasi, ismi va ota ismi;

b) tug‘ilgan yil, kun, oy va tug‘ilgan joyi;

d) millati, ijtimoiy kelib chiqishi;

e) ota-onasi haqida qisqacha ma’lumot (familiyasi, ismi va ota ismi, ish joyi);

- f) ma'lumoti (qayerda, qanday o'quv yurtini tugatganligi va ma'lumotiga ko'ra mutaxassisligi);
- g) ish faoliyatining turlari;
- h) oxirgi ish joyi va lavozimi;
- i) mukofot va rag'batlantirishlar;
- j) jamoat ishlaridagi ishtiroki;
- k) oilaviy ahvoli va oila a'zolari;
- l) pasport ma'lumotlari;
- m) turar joyi (uy manzili), telefoni.

3. Sana.

4. Imzo.

Tarjimai hol oddiy qog'ozga, ayrim hollarda, ya'ni ishga, o'qishga kirishda maxsus bosma ish qog'ozlariga qo'lda yoziladi. Matnni bayon qilish shakli hikoya uslubida bo'lib, birinchi shaxs tilidan yoziladi.

Barcha ma'lumotlar davriylik asosida, aniq sanalar bilan (iloji boricha yili, oyi, kuni ko'rsatilgan holda) beriladi. Barcha raqamlar arab raqamlarida ifodalanadi. Tarjimai hoi shunday tuzilishi kerakki, u bilan tanishgan kishi muallifning hayot yo'li, faoliyati haqida muayyan tasavurga ega bo'lsin. Quyidagi ilovada tarjimai hol namunasi berildi.

NAMUNA

TARJIMAYI HOL

Men, O'roqova Nilufar Mustafayevna, 1979-yilda O'zbekiston Respublikasi Navoiy viloyati Nurota shahrida ziyoli oilasida tug'ilganman.

Otam - O'roqov Mustafo (1946) va onam Qilicheva Saodat (1950) Xalq ta'limi sohasida faoliyat yuritishadi.

1985-1996 -yillarda Nurota shahridagi №18-maktabda o'qidim. Shundan so'ng, 2000-yilda Samarqand davlat universitetining o'zbek filologiyasi fakultetini tugatganman.

Mehnat faoliyatimni Navoiy Tasviriy va amaliy san'at litsey-internatda ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi sifatida boshlaganman. 2004-2008-yillarda Samarqand shahridagi №13-o'rta maktabda o'qituvchi, 2008-yildan boshlab SamISI qoshidagi 1-son akademik litseyda o'qituvchi vazifasida ishlab kelyapman.

Oilaliman, 2 nafar farzandim bor.

Hozirda Samarqand shahri, Spitamen ko'chasi, 36-uyda yashayman.

N.O'roqova

2010- yil 20- yanvar

NAZARIY MA'LUMOT

Tayanch soʻz va iboralar. Nutq uslublari va uslubshunoslik. Nutq uslublarning turlari: ilmiy, rasmiy, badiiy, publitsistik va soʻzlashuv uslubi. Uslubiy xoslangan va uslubiy betaraf soʻzlar. Uslubiy boʻyoqdorlik.

Adabiy tilning ijtimoiy hayotdagi maʼlum soha doirasiga, maʼlum nutqiy vaziyatga xoslangan koʻrinishi **nutq uslubi** hisoblanadi. Soʻzlar ham maʼlum nutq uslubiga xoslanish-xoslanmaslik belgisiga koʻra uslubiy xoslangan va uslubiy betaraf soʻzlarga boʻlinadi. Oʻzbek tilining nutq uslublarni oʻrganuvchi tilshunoslik boʻlimiga esa oʻzbek tili uslubiyati (stilistika) deyiladi.

Ayrim nutq uslubi doirasidagina qoʻllanadigan soʻzlar **uslubiy xoslangan soʻzlar**, bunday xususiyatga ega boʻlmagan soʻzlar esa **uslubiy betaraf soʻzlar** sanaladi.

Oʻzbek tilining quyidagi nutq uslublari mavjud: 1) soʻzlashuv uslubi; 2) publitsistik uslub; 3) ilmiy uslub; 4) rasmiy uslub; 5) badiiy uslub.

Nutq uslublardan soʻzlashuv uslubi ogʻzaki nutqqa, qolganlari, asosan, yozma nutqqa xosdir, baʼzan ogʻzaki shaklda ham yuzaga chiqadi.

Soʻzlashuv uslubi til birliklarini tanlash va ularni qoʻllashning nisbatan erkin uslubidir. Bu uslub oʻz xususiyatlariga koʻra ikki turga: **adabiy soʻzlashuv uslubi** va **oddiy soʻzlashuv uslubiga** ajratiladi.

Adabiy soʻzlashuv uslubi umumxalq adabiy tilining keng tarqalgan va barcha sohalar uchun bop turi boʻlib, u adabiy meʼyorlarga mos, ishlangan va tartibga solingan boʻladi.

Adabiy soʻzlashuv uslubi kundalik muloqot uchun xizmat qiladi, oʻqitish ishlari, tarbiya va tashviqot shu uslubda olib boriladi, badiiy adabiyot shu uslubda yaratiladi.

Oddiy soʻzlashuv uslubi nutq muomalasi jarayonida (erkinlik bilan) adabiy til hamda sheva elementlari ishtirok etishi, fikriy idrokni keng qamrovli bayon etishi bilan taʼriflanadi.

Oilada, koʻcha-koʻyda kishilarning fikr almashishi jarayonida qoʻllaniladigan nutq uslubi soʻzlashuv uslubi sanaladi. Soʻzlashuv uslubi adabiy va oddiy soʻzlashuv uslublarni oʻz ichiga oladi.

Soʻzlashuv uslubining har ikki turi koʻpincha dialog shaklida roʻyobga chiqadi. Ikki shaxsning oʻzaro soʻzlashuvi dialogik nutq sanaladi. Soʻzlashuv uslubida soʻzlar koʻpincha kinoya, piching, qochirmalarga boy boʻladi. Bu uslubning yana bir oʻziga xos xususiyati erkinligidir.

Rasmiy-idoraviy uslub. Huquqiy qonunchilik va ish yuritish munosabatlari doirasida qoʻllaniluvchi nutq uslubi **rasmiy uslub** hisoblanadi.

Rasmiy-idoraviy uslub jamiyatdagi ijtimoiy, huquqiy munosabatlar, davlat va davlatlararo rasmiy, siyosiy-iqtisodiy, madaniy aloqalar uchun xizmat qiluvchi nutq

uslubidir. Bu uslub hujjatlilik xarakteri bilan ajralib turadi. Shunga ko'ra yozma nutqning xizmatga doir bu turi davlat qonunlari, farmonlar, bayonotlar, shartnomalar, idora hujjatlari, e'lonlar va boshqa rasmiy yozishmalar uslubi hisoblanadi. Rasmiy uslub tilining asosiy xususiyati **aniqlik va ixchamlikdir, unda muayyan nutqiy shtamplar, kasbga oid so'zlar, atamalar, tayyor sintaktik qurilmalar** keng qo'llanib, nutqning aniq va ravshan ifodalanishini ta'minlaydi.

Rasmiy uslub quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Sof qonunchilik uslubi (qonun, farmon, fuqarolik va jinoiy aktlar, nizomlar uslubi).

2. Idoraviy-devonxona uslubi (buyruq, ariza, talabnoma, bildirgi, tavsifnoma, tarjimayi hol, ishonchnoma, dalolatnoma).

3. Diplomatik uslub (nota, bayonotnoma, bitim, konvensiya va boshqalar).

Rasmiy uslub deyarli yozma shaklda ro'yobga chiqadi. U har qanday tasviriy vositalardan, obrazlilikdan xoli bo'ladi. Bunday uslubda tilning ikki vazifasi – axborot uzatish va da'vat etish, buyurish vazifasi amalga oshadi. Masalan, ma'lumotnomada axborot berilsa, buyruqda da'vat etish, axborot o'z aksini topgan bo'ladi.

Publitsistik uslub. Ommaviy axborot vositalarida (gazeta-jurnal, radio, televideniye), Oliy Majlis yig'inlarida, turli xil anjumanlarda qo'llaniladigan nutq uslubi publitsistik uslub sanaladi.

Publitsistika (lot. *publika* – xalq, omma) davrning eng muhim, dolzarb masalalarini o'quvchilarga, tinglovchilarga, tomoshabinlarga gazeta-jurnal, radio, televideniye orqali yetkazish, ommani jonlantirish, kishilarning ongiga atrofda sodir bo'layotgan voqealarni singdirish, ularning ijtimoiy qarashlarini shakllantirish uchun xizmat qiladi. Bu uslub, avvalo, tashviqot va targ'ibot uslubi bo'lganligi uchun ham unda siyosiy faollik, hozirjavoblik, o'tkir va ta'sirchan notiqlik, mantiqiy mulohaza va dalillar bilan tushuntirish, isbotlash kabi belgilar ustunlik qiladi.

Badiiy uslub kishi hayotining hamma tomonlarini qamrab olishi, umuminsoniyatga xosligi, barchaga barobarligi, o'quvchi yoki tinglovchiga hissiy-estetik ta'sir etishga yo'naltirilganligi bilan boshqa uslublardan ajralib turadi. Badiiy uslubda muallif asarning estetik ta'sirini kuchaytirish maqsadida tilning leksik va grammatik vositalardan ustalik bilan va ijodiy foydalanishi, turli ifodaviy vositalarni qo'llashi yoki o'zi yangilarini yaratishi mumkin bo'ladi. Shuning uchun ham bu uslubda yozuvchilar mavjud so'zlarni obrazli ishlatishdan tashqari o'ziga xos so'z va iboralar ham ijod etadilar. Badiiy nutqda til obraz, xarakter, manzara yaratishga, yuksak obrazlilikni namoyon qilishga xizmat qiladi.

Ilmiy uslub *daliliy ma'lumotlar asosida chiqarilgan ilmiy xulosalarga asoslanuvchi, har bir fan sohasining o'ziga xos atamalariga tayanuvchi, fikrni aniq va mantiqiy izchil shaklda bayon qiluvchi uslub sanaladi.*

Unda narsa-hodisa mohiyatini ta'riflash, tahlil qilish, sababini aniqlab, dalillar bilan isbotlash va asosli natijalarni bayon etish muhim hisoblanadi. Maxsus atamalar bu

uslubning leksikasini tashkil qiladi, unda adabiy me'yorga qat'iy rioya etilgani holda majhul nisbatdagi fe'llar va murakkab qurilishli gaplar keng ishlatiladi.

MUSTAHKAMLASH

1-topshiriq. Ariza namunasidan foydalanib, nuqtalar o'rnini to'ldirgan holda o'qishga kirish to'g'risida ariza yozing. Tinish belgilarining qo'yilishi hamda bosh harflarning yozilishiga e'tibor bering.

.....

kimga?

.....

kimdan?

ARIZA

1. Men, ... , Sizdan ... (nimani?) ... so'rayman.
2. Menga ... (nimaga?) ... ruxsat berishingizni so'rayman.
3. Nimani ilova qilaman.

sana

imzo

Familiya, ism .

2-topshiriq. “Noto'g'ri jadval” usuli orqali quyida berilgan uslublar va ularga oid misollarni to'g'ri moslashtiring.

NOTO'G'RI JADVAL		
T/r	Uslublar	Misollar
1	Ilmiy	Kapalakday kelib, qoshingga qo'nib, Ko'zingga termulib umrim o'tsaydi.
2	Rasmiy-idoraviy	Bir narsani surishtirib, tagiga yetmoqchi bo'lsak, aslidan kelimiz: asli nima edi? Asli qanday edi? va hokazo.
3	Publitsistik	– Xo'sh, mulla Asomiddin, “O'tkan kunlar”ni o'qidingizmi? – Ha, o'qidim. – Necha marta o'qidingiz? – Bir marta. Hmm. Bu kitobni bir marta emas, besh marta o'qish kerak. Shunda siz muomalani, odobni, hayotni, tarixni, tilni o'rganasiz.
4	So'zlashuv	Tovush to'lqinlarining vujudga kelishi va tarqalishi bilan bog'liq hodisalar akustik hodisalar deb yuritiladi.

5	Badiiy	Men, Toshkent shahar 2-Qorasuv dahasi 214-uy 5-xonadonda yashovchi Ahad Ismoilovich Bahodirov, yon qo'shnim Naim Abdullayevich Qahhorovga shaharning 7-aloqa bo'limidan mening nomimga kelgan pochta jo'natmasini olish uchun ishonch bildiraman.
---	---------------	--

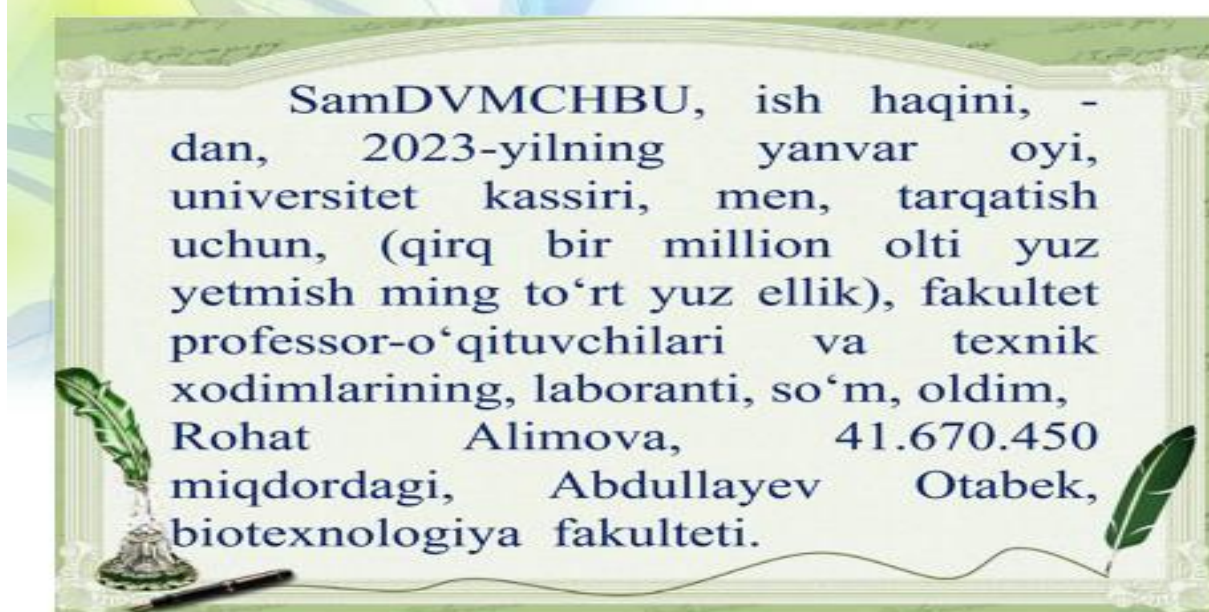
3-topshiriq. Quyidagi hikmatli iboralarning mazmunini o'z so'zlaringiz bilan so'zlab bering.

Jismoniy poklik har kimning ishi, ma'naviy poklik vijdonning ishi. Mantiqsiz gap haqni buzar, yolg'on gap shaytonni tuzar. Go'zallik to'qqizdir, shundan sakkizi rostgo'ylik. Loqayd kishi insofsizning eng kattasidir. Johil bilan kengashgandan oqilga ergashgan yaxshi. Insof-uzoq umr garovi. Mablag' barakasi egasining harakatiga bog'liq. Yozma va og'zaki matn yaratish ustida ishlash.

4-topshiriq. Tarjimayi holning tuzilishiga e'tibor bering va shu asosda o'z tarjimayi holingizni yozing.

Men, kim?,... qachon?..., qayerda?..., qanday oilada?... tug'ildim.
 Otam – kim?... qayerda? ... kim bo'lib? ishlaydi.
 Onam - kim?... qayerda? ... kim bo'lib? ishlaydi.
 Men qachon? ... qaysi? ... maktabga o'qishga bordim.
 Maktabni... qachon? ...qanday? bitirdim.
 Qachon? qaysi oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirdim.
 Hozir ... qaysi? fakultetda ... nechanchi? bosqichda o'qiyapman.
 Turmushga chiqqanmisiz? (Uylanganmisiz?)
 Manzilingiz?

5- topshiriq. “Mozaika” usulidan foydalanib, quyida berilgan matnning qismlarini tartiblang va bu matn qaysi uslubga xosligini aniqlang.

SUHBAT UCHUN MAVZU

Ertaklarning hayotimizga ta'siri.

Uyga topshiriq. Berilgan so'zlarni uslubiy xususiyatiga ko'ra guruhlariga ajratib, jadval kataklariga yozib chiqing.

Maroqli, tabiat, sirroz, oqsil, veterinariya diagnostikasi, jamiyat, gullamoq, to'ninini ters kiymoq, mingta, harakat, harakatchan, orzu-havasli, ehtirom, ta'sir, to'satdan, ko'rsatmoq, tonna, yaratmoq, yuqori navli, jilmaydi, sersavlat, hashamatli, molekula, elektron, xullas, tajriba-sinov, haqiqat, oddiy, eruvchanlik, mahmadona, ko'rsatilgan muddatda, foyda-zarar, kirim-chiqim, mushtariy, qo'llab-quvvatlamok, man qilinadi, so'raladi, matonatli, jamol, latif, bildirgi, naynov.

So'zlashuv uslubi	Badiiy uslub	Publitsistik uslub	Ilmiy uslub	Rasmiy uslub

Yangi mavzuni tushuntirish uchun slaydli taqdimot

Reja:

- 1. Soʻzlashuv uslubi va uning xususiyatlari.**
- 2. Rasmiy-idoraviy uslub va uning xususiyatlari.**
- 3. Publitsistik uslub va uning uslubiy xususiyatlari.**
- 4. Badiiy uslub va uning xususiyatlari.**
- 5. Ilmiy uslub va uning xususiyatlari.**

“SIRLI SO‘Z” usuli

Quyidagi matnni o‘qing. Nuqtalar o‘rnini to‘ldiring va fikringizni asoslang. Siz nima deysiz?

Bir mashhur tabibdan so‘rabdilar:

– Dunyoda eng og‘ir xastalik nedir?

Tabib aytibdur:

– Xastalikning yaxshi-yomoni bo‘lmaydi, ammo eng dahshatlisidir.

Adabiy tilning ijtimoiy hayotdagi ma'lum soha doirasiga, ma'lum nutqiy vaziyatga xoslangan ko'rinishi **nutq uslubi** hisoblanadi. So'zlar ham ma'lum nutq uslubiga xoslanish-xoslanmaslik belgisiga ko'ra uslubiy xoslangan va uslubiy betaraf so'zlarga bo'linadi. O'zbek tilining nutq uslublarini o'rganuvchi tilshunoslik bo'limiga esa o'zbek tili uslubiyati (stilistika) deyiladi.

Ayrim nutq uslubi doirasidagina qo'llanadigan so'zlar **uslubiy xoslangan so'zlar**, bunday xususiyatga ega bo'lmagan so'zlar esa **uslubiy betaraf so'zlar** sanaladi.

O'zbek tilining quyidagi nutq uslublari mavjud

So'zlashuv

Rasmiy-idoraviy

Publitsistik

Badiiy

Ilmiy

Soʻzlashuv uslubi til birliklarini tanlash va ularni qoʻllashning nisbatan erkin uslubidir. Bu uslub oʻz xususiyatlariga koʻra ikki turga: adabiy soʻzlashuv uslubi va oddiy soʻzlashuv uslubiga ajratiladi.

Adabiy soʻzlashuv uslubi umumxalq adabiy tilining keng tarqalgan va barcha sohalar uchun xos turi boʻlib, u adabiy meʼyorlarga mos, ishlangan va tartibga solingan boʻladi. Adabiy soʻzlashuv uslubi kundalik muloqot uchun xizmat qiladi, oʻqitish ishlari, tarbiya va tashviqot shu uslubda olib boriladi, badiiy adabiyot shu uslubda yaratiladi.

Oddiy soʻzlashuv uslubi nutq muomalasi jarayonida (erkinlik bilan) adabiy til hamda sheva elementlari ishtirok etishi, fikriy idrokni keng qamrovli bayon etishi bilan taʼriflanadi. Bu uslubda soʻz tartibi qoidaga nomuvofiq boʻlishi (*Kecha konsert boʻldi klubda*); koʻchma, obrazli emotsional vositalar koʻproq (*gʻayrat qil, shalvirama; Alini qarang, ogʻzi qulogʻida kabi*) qoʻllanishi, gaplar dialogik shaklda boʻlib, toʻliqsiz gaplar va imo-ishoraning koʻp ishlatilishi (*Kelyapti* (navbatchi), *Ketdimi? – Ha kabi*), takrorlar (*Kelib–kelib shu gapni topdingmi?*), talaffuzda erkinlik (*naʼlat* (*laʼnat*), *yangitdan* (*yangidan*), *opti* (*olibdi*) kabi) yaqqol namoyon boʻladi.

Oilada, koʻcha-koʻyda kishilarning fikr almashishi jarayonida qoʻllaniladigan nutq uslubi soʻzlashuv uslubi sanaladi.

Rasmiy-idoraviy uslub. Huquqiy qonunchilik va ish yuritish munosabatlari doirasida qo'llaniluvchi nutq uslubi rasmiy uslub hisoblanadi.

Rasmiy-idoraviy uslub jamiyatdagi ijtimoiy, huquqiy munosabatlar, davlat va davlatlararo rasmiy, siyosiy-iqtisodiy, madaniy aloqalar uchun xizmat qiluvchi nutq uslubidir. Bu uslub hujjatlik xarakteri bilan ajralib turadi. Shunga ko'ra yozma nutqning xizmatga doir bu turi davlat qonunlari, farmonlar, bayonotlar, shartnomalar, idora hujjatlari, e'lonlar va boshqa rasmiy yozishmalar uslubi hisoblanadi. Rasmiy uslub tilining asosiy xususiyati **aniqlik va ixchamlikdir**, unda muayyan nutqiy shtamplar, kasbga oid so'zlar, atamalar, tayyor sintaktik qurilmalar keng qo'llanib, nutqning aniq va ravshan ifodalanishini ta'minlaydi.

RASMIY-IDORAVIY USLUB

Farg'ona iqtisodiyot va servis
instituti rektori, prof.B.Botirovga
Boshqaruv fakultetining dekani,
dots.S.Mamatqulovdan

BILDIRISHNOMA

Talabalar turar joyining ahvoli haqida

Sizning ko'rsatmangizga binoan iqtisodiy masalalar bo'yicha rektor o'rinbosari N.Rahimov bilan birgalikda shu yil 5-7-yanvar kunlari Boshqaruv fakulteti talabalari yashaydigan 3-talabalar uyini tekshirib chiqdik.

Barcha xonalar, umuman olganda, talab darajasida. Lekin qish kunlari bo'lsa-da, isitish tarmoqlarining yaxshi ishlamayotganligini alohida ta'kidlayman. Birinchi qavatda deraza oynalarini o'rnatish, buzilgan eshiklarni sozlash zarur deb hisoblayman.

Mazkur kamchiliklarni tuzatishda yordam berishingizni so'rayman

Boshqaruv
fakultetining dekani:

(imzo)

dots.S.Mamatqulov

Samarqand davlat universiteti
rektori, professor R.I.Xalmuradovaga
amaliy matematika va informatika
fakulteti 104-guruh talabasi
Iskandorov Akmalidan

ARIZA

Meni Samarqand davlat universiteti filologiya fakulteti "Amaliy tilshunoslik, o'zbek tili va adabiyotini o'qitish metodikasi" kafedrasiga 0.5 (yarim) shtat birligida kabinet mudiri lavozimiga ishga qabul qilishingizni so'rayman.

2020.02.09.

imzo

Iskandarov A.

Publitsistik uslub. Ommaviy axborot vositalarida (gazeta-jurnal, radio, televideniye), Oliy Majlis yig'inlarida, turli xil anjumanlarda qo'llaniladigan nutq uslubi publitsistik uslub sanaladi.

Publitsistika (lot. *publika* – xalq, omma) davrning eng muhim, dolzarb masalalarini o'quvchilarga, tinglovchilarga, tomoshabinlarga gazeta-jurnal, radio, televideniye orqali yetkazish, ommani jonlantirish, kishilarning ongiga atrofda sodir bo'layotgan voqealarni singdirish, ularning ijtimoiy qarashlarini shakllantirish uchun xizmat qiladi. Bu uslub, avvalo, tashviqot va targ'ibot uslubi bo'lganligi uchun ham unda siyosiy faollik, hozirjavoblik, o'tkir va ta'sirchan notiqlik, mantiqiy mulohaza va dalillar bilan tushuntirish, isbotlash kabi belgilar ustunlik qiladi.

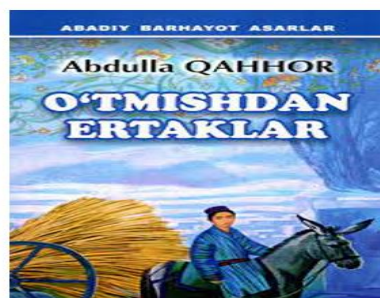
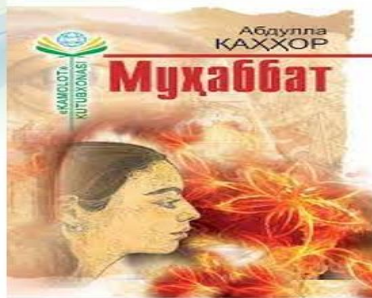
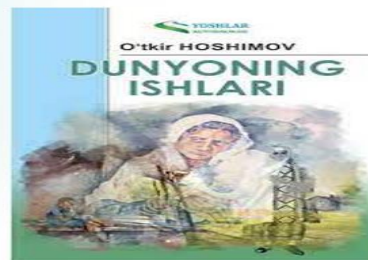
PUBLITSISTIK USLUB

Badiiy uslub kishi hayotining hamma tomonlarini qamrab olishi, umuminsoniyatga xosligi, barchaga barobarligi, o‘quvchi yoki tinglovchiga hissiy-estetik ta’sir etishga yo‘naltirilganligi bilan boshqa uslublardan ajralib turadi. Badiiy uslubda muallif asarning estetik ta’sirini kuchaytirish maqsadida tilning leksik va grammatik vositalardan ustalik bilan va ijodiy foydalanishi, turli ifodaviy vositalarni qo‘llashi yoki o‘zi yangilarini yaratishi mumkin bo‘ladi. Shuning uchun ham bu uslubda yozuvchilar mavjud so‘zlarni obrazli ishlatishdan tashqari o‘ziga xos so‘z va iboralar ham ijod etadilar.

BADIY USLUB

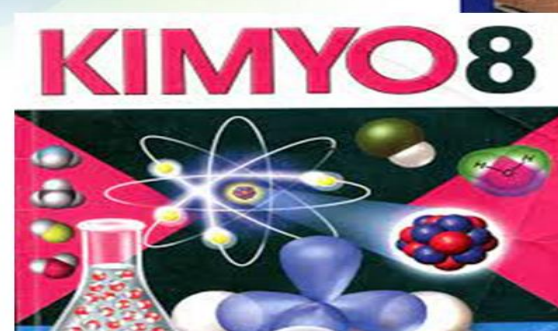
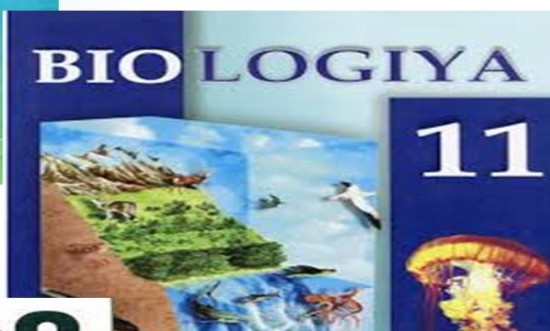

Ilmiy uslub tabiat va ijtimoiy hayotdagi barcha narsa hamda hodisalar to'g'risida aniq, asoslangan, izchil ma'lumot berishda qo'llanadi. Unda narsa-hodisa mohiyatini ta'riflash, tahlil qilish, sababini aniqlab, dalillar bilan isbotlash va asosli natijalarni bayon etish muhim hisoblanadi. Maxsus atamalar bu uslubning leksikasini tashkil qiladi, unda adabiy me'yorga qat'iy rioya etilgani holda majhul nisbatdagi fe'llar va murakkab qurilishli gaplar keng ishlatiladi.

Ilmiy uslub bilimning turli sohalariga qarab, shuningdek, kimga mo'ljallanganligiga nisbatan o'zaro farqlanadi. Masalan, fan sohaları muayyan shartli belgilar, formulalar, bayon qilish materiali bilan ajralib turadi.

ILMIY USLUB

UYGA VAZIFA UCHUN TOPSHIRIQLAR

Uyga vazifa **O'zing tanla**

**Yangiliklar
dasturini tayyorlash**

**Eng yaxshi audio
she'r tayyorlash**

**“Men sevgan asar”
mavzusida
videorolik
tayyorlash**

**Rasmiy-idoraviy
hujjat
namunalarini
tayyorlash**

**Sohaga oid ilmiy
maqola
tayyorlash**

O'quv mashg'ulotida o'quv ishlarini baholash mezonlari

Maksimal ball	Nazorat qilinadigan va baholanadigan ish turlari	Baholashda e'tibor qaratiladigan jihatlar
5	Mavzu bo'yicha nazariy tayyorgarlik darajasi va darsdagi faollik	Asosiy tushunchalar, ta'riflar, mohiyatini tushunish, ijodiy fikrlay olish, bilimlarni amalda qo'llay olish
5	Uyga berilgan topshiriqlarni bajarish sifati	Topshiriqlarni to'g'ri va to'liq bajarish, masalalarni hal qilishga ijodiy yondashish, tushuntirib bera olish
5	Nazorat ishlarini bajarish sifati	Topshiriqlarni to'g'ri va to'liq bajarish, ijodiy yondashish, mustaqil fikrlash, yechimni asoslay olish
5	Mustaqil topshiriqlarni bajarilish sifati	Berilgan topshiriqni to'g'ri va to'liq bajarish, mustaqil mulohaza yurita olish, bilimlarni amalda qo'llay olish, masalaga ijodiy yondashish, mohiyatini tushunish va aytib bera olish

